

עיונים לשבת פרשת בהר - בחוקותי עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס - 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

ספירת היובל

הרב שאולי גרינפלד

שנים ושבעות בראש כל שנה ולברך עליהן כמו שנעשה בספירת העומר, או לומר שיזהרו בית דין במניין ויקדשו שנת החמשים.

הרמב"ן הסתפק האם יש מצווה על בית הדין לברך ולספור את העומר, כמו שאנו עושים כשאנו מקיימים את מצוות ספירת העומר, או שיש לדמות את מצוות ספירת היובל למה שהנשים סופרות שבעה נקיים, שבזה אין להן מצווה לברך ולספור, אלא רק לדעת שעברו שבעה ימים והן יכולות לשוב ולהיטהר.

הר"ן, מתלמידי תלמידיו של הרמב"ן, בחיבורו על הלכות הרי"ף בסוף מסכת פסחים⁵, נקט בפשיטות שמצוות ספירה יש רק בספירת העומר:

"גמירי רבנן [קיבלו חכמים] דהאי 'וספרתם'⁶ [שנאמר בספירת העומר] מניין ממש, מה שאין כן בשאר ספירות האמורות בתורה".

אך לעומת שיטה זו, ישנם מחברים שכתבו שספירת היובל היתה מתקיימת כמו ספירת העומר. בספרא כאן⁷, דרשו:

"וספרת לך' - בבית דין".

וכתב על כך הראב"ד בפירושו:

"נראה לי שבית דין חייבין למנות שמיטה ביובל והשנים שבשמיטה ושני היובל. ומברכין על זאת הספירה בראשי השנים כדרך שאנו מברכין על ספירת העומר בתחילת הלילה".

בפרשת בהר, אנו לומדים על שנת היובל, וכך כתוב¹:

"וספרת לך שבע שבתות שנים, שבע שנים שבע פעמים, והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע ואבעים שנה. והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש, ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם. וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו".

התורה מלמדת אותנו, שלשנת היובל קודמת ספירה של שבע שמיטות. הרמב"ם בספר המצוות, מונה מצוות זו כאחת מתרי"ג המצוות²:

"הציווי שנצטוונו לספור את השנים מעת שהשתלטנו על הארץ והחזקנו בה - שבע שנים עד שנת היובל. ומצוה זו, כלומר: ספירת שני שמיטה היא מסורה לבית דין, כלומר: סנהדרי גדולה, שהם הם שסופרים שנה שנה מחמשים השנים, כדרך שכל אחד ממנו מונה ימי העומר".

וחזר על כך הרמב"ם גם בחיבורו הגדול משנה תורה, בהלכות שמיטה ויובל³:

"מצוות עשה לספור שבע שנים שבע ולקדש שנת החמשים... ושתי מצוות אלו [כלומר: הספירה והקידוש] מסורות לבית דין הגדול בלבד".

כיצד מתקיימת מצוות הספירה? הרמב"ן בפירושו לתורה על מצוות העומר, התייחס למצווה לספור ליובל, וכך כתב⁴:

"ולא ידעתי אם לומר שיהיו בית דין הגדול חייבין לספור

1	ויקרא כ"ה, ח - י.	5	כ"ז:
2	עשה ק"מ. עמ' קכ"ב - קכ"ג במהדורת הגאון מהר"י קאפח.	6	ויקרא שם.
3	י, א.	7	בהר פרשה ב סוף פרק א אות א.
4	ויקרא כ"ג, ט"ו.		

וכן כתוב גם בספר החינוך⁸:

"וכן היא המצוה, שהיו מונין שנה שנה ושבע שבוע של שנים עד שנת היובל, כמו שאנו מונין ימי העומר, ואחר כך מקדשין שנת החמשים".

הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, בספרו דרך אמונה⁹, פירט כיצד היתה מתקיימת הספירה לדעה זו:

"כך היו אומרים בשמיטה ראשונה: 'ברוך אתה ה' אלוֹ קינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על ספירת שני השמיטה [או על ספירת שני היובל]', 'היום כך וכך שנים בשמיטה'. וכשנכנסו בשנת השמיטה, אומר: 'היום שבע שנים ביובל, שהם שבוע אחד'. וכשנכנסו בשמינית אומרים: 'היום שמונה שנים ביובל, שהם שבוע אחת ושנה אחת'. וכשנכנסו בשנת השמיטה השנייה אומרים: 'היום ארבע עשרה שנים ביובל, שהם שני שבועות'. וכך הוא מונה עד שיכלה היובל, ומשם ואילך מתחיל מן היובל השני".

הרי שספירת היובל היתה ממש כמו ספירת העומר, אלא שבמקום ימים ושבועות, ספרו שנים ושמיטות, וב־מקום שכל אחד יספור, הספירה היתה מתקיימת רק בבית הדין הגדול. ואילו לדעת המלבי"ם¹⁰ הספירה היתה בסדר הפוך:

"שיספרו בכל שנה מימי השמיטה למנין השמטה וגם שיספרו למנין היובל, כמו: 'היום שנה שלישית לשמטה הרביעית, שהוא שנת הכ"ד ליובל".

החזקוני, בפירושו כאן¹¹, נקט גם כן שהספירה התבצעה בפועל, אלא שלא ברכו על כך:

"לפי שאין כאן אלא ספירה אחת והיא בבית דין אין צריך לברך, אבל עומר דכתיב ביה שתי ספירות אחת בפרשת אמור ואחת בפרשת ראה¹², אחת לבית דין ואחת לצבור, צריך לברך".

החזקוני סובר, שכיון שמצוות ספירת היובל נאמרה רק לבית הדין הגדול, ואינה מוטלת על כל אחד ואחד מי־שֶׂרָאֵל כמו ספירת העומר, שאין לבית הדין לברך על ספירה זו.

כאמור, הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל כתב: "מצוות עשה לספור שבע שנים שבע שבע". הרי שהרמב"ם הזכיר רק את ספירת השמיטות. בעל המנחת חינוך

עמד על כך, שמלשון זו נראה שלדעת הרמב"ם אין צורך לספור השנים כלל, אלא רק את השמיטות. אך העיר המנחת חינוך¹³ שבספר המצוות ביאר הרמב"ם בפירוש שיש לספור גם את השנים בנוסף לשמיטות:

"ואינו מבואר בר"מ [ברמב"ם] דמצוה למנות שנים וגם שמיטין כמו בעומר דמונין ימים ושבועות, ומבואר להדיא בספר מצוות קטן של רבינו במצוה ק"מ כדברי הרב המחבר".

כלומר: שבספר המצוות מבואר כפי שכתב בעל ספר החינוך. והיינו ששם כתוב:

"שנמנה השנים לבדן, ונמנה גם השמיטין עמהם".

בטעם מצוות הספירה, כתב בעל ספר החינוך:

"משרשי המצוה, שרצה השם להודיע לעמו כי הכל שלו, ולבסוף ישוב כל דבר לאשר חפץ הוא ליתנה בתחילה, כי לו הארץ, כמו שכתוב¹⁴: 'כי לי הארץ'. ועם מצוה זו של ספירה שנה שנה ירחיקו עצמם שלא יגזלו קרקע חברים ולא יחמדוה בלבם, בדעתם כי הכל שב לאשר חפץ הא-ל שתהיה לו".

ספירת השנים שעד היובל נועדה להשריש בלבנו ולה־זכיר לנו לאורך כל התקופה שבין היובלות, את המסר של שנת היובל: הארץ שייכת לקדוש ברוך הוא, ורק הוא מחליט למי שתהיה שייכת כל קרקע וכל שדה. וממילא אין שום עניין ותועלת לחמוד את נחלת האחר, שהרי ממילא הכל ישוב לבעליו האמיתיים, ולא ישאר ביד החומד.

13 שם אות א.
14 ויקרא כ"ה, כ"ג.

8 מצווה ש"ל.
9 שמיטה ויובל פרק י' ס"ק א.
10 ויקרא פרק כ"ה, התורה והמצווה אות י"ד.
11 פס' ח.
12 דברים ט"ז, ט.